

Міністерство освіти і науки України
Мукачівський державний університет
Гуманітарний факультет
Кафедра психології

Дипломна робота
освітній ступінь – бакалавр
на тему: «Психологічні особливості мовлення дітей дошкільного віку»

Підготувала: студентка V курсу,
групи ПП-51(ЗФН)
напряму підготовки 6.030103
«Практична психологія»
Липей М. І.

Керівник: Воронова О. Ю.
к.психол.н., ст.викладач

Рецензент: Іванова В. В.
к.психол.н., доцент

Мукачево – 2020 року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I ТЕОРЕТИЧНИЙ РОЗГЛЯД ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	
1.1. Загальна характеристика психологічних особливостей мовлення дошкільників.....	7
1.2. Функції мовлення дитини дошкільного віку.....	18
1.3. Ігрова діяльність як засіб розвитку і збагачення мовлення дошкільників.....	22
1.4. Проблеми розвитку мовлення дітей із труднощами у комунікативній взаємодії.....	26
РОЗДІЛ II ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	
2.1. Методи діагностики психологічних особливостей мовлення дітей дошкільного віку.....	30
2.2. Проведення дослідження та його результати.....	35
ВИСНОВКИ.....	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	60
ДОДАТКИ	

ВСТУП

На сучасному етапі розвитку суспільства людство все більше уваги приділяє дошкільному періоду життя людини, становленню її особистості, особливостям соціалізації, збереженню і формуванню психічно і фізично здорового покоління. Законом України «Про освіту» визначено, що основною метою освіти є всебічний розвиток дитини як особистості, розвиток її талантів, розумових здібностей, збагачення інтелектуального, культурного потенціалу народу. Важливу роль на шляху досягнення цієї мети відведено початковій ланці освіти, бо саме в дошкільний період у дітей формуються основи наукового світорозуміння, визначаються способи навчальної діяльності, дитина вчиться жити серед людей. За словами А. М. Леонтьєва [18, 11 ст.], «фактичне формування особистості» відбувається якраз саме в дошкільному віці. Починаючи з народження та інтенсивно протікаючи в період дошкільного дитинства, процес формування людини характеризується діалектичною єдністю об'єктивного і суб'єктивного, спадкового і соціального, матеріального і духовного, цілеспрямованого і стихійного, позитивного і негативного. Серед основних чинників цього процесу можна виділити вплив природного середовища та соціального оточення, суб'єктів суспільного та сімейного виховання, самовиховання, предметно-практичну діяльність та спілкування. Безумовно, цей процес повинен будуватися таким чином, щоб кожна дитина отримала шанс стати справжньою, повноцінною, гармонійно розвиненою особистістю. Щоб людина стала особистістю, потрібно сформувати в ній потребу бути особистістю.

Дошкільний вік – це період інтенсивного розвитку дитини, в якому відбувається вихід з кола близьких вузькосімейних стосунків і початок взаємодії з оточуючим світом. Як змінюється навколо нас навколишня дійсність так само і змінюється сама людина, дитина. Швидкий розвиток науки, техніки, глобалізація ринку, знецінення звичаїв і традицій, відсутність вільного часу не можуть не накласти свій відбиток на повсякденне життя людей, їх сімейні стосунки.

Аналіз літературних джерел за останні роки по проблемі розвитку мовлення дошкільників, як самостійної проблеми педагогічної психології, дає можливість констатувати, що на сьогоднішній день ця проблема є якнайактуальнішою [9]. І це є не випадковим, так як на сьогодні в нашій країні відмічається різке зниження мовленнєвого розвитку сьогоднішніх дошкільників. Тому перед науковцями та педагогами-практиками постала серйозна проблема і доводиться констатувати той факт, що 85% дітей 5 років володіють мовленням на рівні 3-річних. [3]. Звідси також гостро постає, як психолого-педагогічна проблема, питання труднощів комунікативного спілкування дошкільників. Причини такого регресу потребують глибокого наукового вивчення.

Дослідники проблеми розвитку мовлення дошкільників розглядають і здатність до спілкування, і розвиток мовлення як відкриту систему, що змінюється. Вони неодноразово наголошують на тому, що на процес удосконалення розвитку мовлення та комунікативної діяльності дошкільників впливають, в першу чергу, зміни в мотивації, потребах, умовах учіння.

У статті «Мовленнєвий портрет п'ятирічної дитини» А.Богуш [3] на допомогу педагогам-практикам та батькам сьогоднішніх дошкільнят дає вичерпну відповідь на те, яким має бути рівень мовленнєвого розвитку 5-річної дитини, характеризує нормативні вимоги мовлення: звукову культуру мовлення, лексичний розвиток, семантичний, морфологічний, синтаксичний, формування граматичної будови мовлення. Також автор конкретизує, що означає «мовленнєва особистість дитини». Мовленнєва особистість – це дитина, у якої «сформована фонетична, лексична, граматична, розмовно-діалогічна та комунікативна компетентність, яка вміє адекватно й доречно спілкуватися рідною мовою в різних життєвих ситуаціях: розповідати, пояснювати, розмірковувати, оцінювати, користуватися при цьому як мовними, так і позамовними, інтонаційними засобами виразності, етикетними формами спілкування, стежить за власним мовленням та мовленням інших, здатна творчо реалізуватися засобами мовлення.» [3, 6 ст.]

Актуальність дослідження. Впродовж тривалого часу, психолого-педагогічна та методична література поповнювалася науковими працями багатьох вчених, які займалися вивченням даної проблеми, і на доробки яких опиралися подальші дослідники. В їх наукових публікаціях розглядаються: етапи та особливості розвитку мовлення дошкільників (А. М. Богуш, Л. С. Виготський, Н. М. Гавриш, І. В. Дубовіна, Т. Д. Кричаковська, Ю. В. Рібцун, Л. В. Чернецька та ін.); вплив різних видів ігор на розвиток мовлення дошкільників (А. М. Богуш, А. К. Бондаренко, Н. М. Гавриш, Л. С. Виготський, Д. Б. Ельконін, К. В. Карасьова, Н. І. Луцан, С. Л. Рубінштейн, О. І. Сорокіна, та ін.); значення спілкування і його вплив на розвиток мовлення (Б. Г. Ананьєв, Л. П. Буєва, Л. С. Виготський, М. С. Каган, В. Н. М'ясищев та ін.).

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та емпіричному розгляді психологічних особливостей мовлення дітей дошкільного віку.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати зміст проблеми в науковій літературі, виявити і обґрунтувати психологічні особливості мовлення дошкільників.
2. Розкрити значення гри для розвитку мовлення дошкільників та розглянути проблему розвитку мовлення у дітей із труднощами в комунікативній взаємодії.
3. Підібрати діагностичний інструментарій для виявлення психологічних особливостей мовлення дітей дошкільного віку.

Об'єктом дослідження є діти дошкільного віку.

Предметом дослідження виступають психологічні особливості мовлення дошкільників.

У даній роботі були використані такі методи дослідження: теоретичні (аналіз і синтез, узагальнення теоретичних джерел, порівняння) та діагностичні, зокрема: методика «Словникова мобільність», методика «Вивчення розуміння мовлення», методика обстеження уміння виділяти перший та останній звуки у слові, Гейдельберзький тест мовленнєвого

розвитку (Heidelberger Sprachentwicklungs Test) Діагностика мовленнєвих здібностей дітей дошкільного віку.

База дослідження: основне дослідження проводилося на базі психологічної служби Мукачівського державного університету. В якості учасників дослідження були підібрана вибірка, яка складалася з дітей дошкільного віку від 3 до 7 років.

Практичне значення виконуваної роботи полягає у отриманні нових результатів дослідження на наведені вище методики і можливість їх подальшого наукового застосування.

Публікації. Дана дипломна робота була опублікована у вигляді тез до Міжнародної науково-практичної конференції на тему «Професійна соціалізація особистості: персоногенетичний контекст», яка відбулася 14-15 травня 2020 року, на сторінці 92-й.

ВИСНОВКИ

Під час написання даної дипломної роботи ми мали можливість ознайомитися із значним науковим доробком по особливостях мовлення дошкільників, що є актуальним для багатьох педагогів та психологів. І хоча, в більшості своїй, дані праці зосереджуються на такому аспекті як спілкування та взаємодія з оточенням, це також має велике значення. Оскільки, як ми вже зазначали у теоретичній частині, саме вихід з кола вузькосімейних стосунків і зростання потреби у спілкуванні з оточенням – вихователями та іншими дітьми, стає тою рушійною силою, яка сприяє розвитку мовлення, а це в свою чергу приводить до інтенсивного розвитку мислення дошкільника. Ігрова діяльність також посідає важливе місце у розвитку мовлення дітей, оскільки жодна гра неможлива без мовленнєвої взаємодії між її учасниками, а у дитячому віці гра є ще й основним видом діяльності та одним із засобів пізнання навколишнього світу та стосунків між людьми. Вона допомагає дитині перебороти сором'язливість та дає змогу встановити дружні стосунки з іншими дітьми. Гра також знімає емоційну напругу та допомагає долати стрес, який в останні роки вже відчувають на собі і маленькі дітки.

У другому розділі нашої дипломної роботи ми перейшли від теоретичного опису психологічних особливостей мовлення дітей дошкільного віку до їх практичного розгляду. Для них нами були підібрані та використані чотири методики, які дали змогу більш детально оглянути кожний з компонентів мовлення дошкільників. Результати у дітей різнилися між собою, так як не останню роль у цьому відграли саме різниця у віці між дошкільниками та їх індивідуальні особливості. От, наприклад, у тестуванні брала участь дівчинка, якій на даний час є 3 роки. По всіх чотирьох методиках вона набрала низькі результати, що обумовлено особливостями її віку та складністю методик, які, не дивлячись на те, що призначені для дошкільників, в цілому, в більшості своїй розраховані на дітей більш старшого віку. Вона багато завдань не розуміла, і без допомоги дорослого не могла їх виконати. Але ці результати не є поганими, так як вона ще лише починає свій шлях по

розвитку мовленнєвих здібностей та свого розвитку в цілому, тому результати з часом можуть змінитися на значно кращі. Але все буде залежати від активної участі у її розвитку з боку батьків та дитсадка.

Наступною нашою учасницею, яка відрізнялася за віком від загальної вибірки дошкільників, яким всім по 5 років (13 учасників), була дівчинка 4-х років, яка з результатами всіх методик має достатній рівень розвитку мовлення. Вона була активною і жвавою учасницею дослідження, хоч і допускала помилки при тестуванні. Має деякі проблеми з вимовою слів та звуків, гіперактивна, часто відволікалася від завдань.

Особливу увагу ми звернули на трьох учасників, віком 6-7 років, у яких були наявними погані результати у всіх методиках, і які не проявляли достатньої зацікавленості до дослідження. Їхні показники розвитку мовленнєвих здібностей є низькими і зовсім не відповідають тим, які повинні бути у дітей їхнього віку. Це є погано, оскільки свідчить і про педагогічну занедбаність і про якісь можливі проблеми в їх загальному розвитку. До того ж, як майбутнім першокласникам, їм важко буде адаптуватися до навчального середовища і вони будуть відставати у всьому від своїх однолітків.

Основна вибірка учасників – це були діти одного віку, які, в загальному, продемонстрували високі результати по власному рівню розвитку мовлення. Вони майже без допомоги дорослих проходили тестування, старанно виконували всі завдання, але все ще подекуди мають деякі незначні проблеми у мовленні. Серед цих учасників найбільше відзначилися троє дошкільників, які набрали найвищі результати по методикам. Їх можна охарактеризувати як лінгвістично здібних дітей. Були тут і діти і із достатнім рівнем розвитку мовлення (4 учасники), які також продемонстрували непогані результати.

Однак був серед основної вибірки один учасник, який відстає по мовленнєвому та психічному розвитку. З ним було важко проводити методики через його непосидючість та неухважність, а ще небажання виконувати деякі завдання. У нього проблема з вимовою слів та звуків, він плутає звук *p* із звуком *l*, часто опускає деякі приголосні у словах.

Можна сказати, що всі учасники тестування набрали, в певній мірі, хороші результати, які ще будуть змінюватися в процесі росту і розвитку дитини. Якщо батьки, вихователі та психологи дитсадків будуть приділяти більше уваги цілісному розвитку дитини та сприяти правильному розвитку та формуванню мовлення дитини, то більшість недоліків у ньому можна буде виправити.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>